

Josep Maria Capdevila: un *nom* de la filosofia catalana

Algunes notes sobre l'assaig filosòfic, estètic i polític

La Càtedra Ferrater Mora de la UdG va dedicar fa uns mesos el Simposi Trias a la revisió de l'obra de l'escriptor olotí Josep Maria Capdevila. És important que s'organitzin actes acadèmics com aquest perquè ens ajuden a redescobrir i a fixar en la memòria els *noms* de la filosofia catalana, que oportunament troben un espai editorial a les publicacions de la Càtedra. En aquest article, ens fixem en la voluntat assagística de la filosofia de Capdevila i en les seves reflexions sobre l'art i la política.

Text > **JOAN CORTADA**, professor d'institut

Fotos > **ARXIU FAMÍLIA CAPDEVILA**

Quan es presenta la trajectòria intel·lectual i vital de Josep Maria Capdevila, s'acostuma a recordar que, a partir de l'any 1920 i fins al forçat exili a Colòmbia (1939), fou articulista dels

principals rotatius i revistes especialitzades del país (com ara de *La Veu de Catalunya*), que participà en la fundació de la Societat Catalana de Filosofia (1923), que dirigí el diari *El Matí* (1929) o que fou nomenat, conjuntament amb Joaquim Ruyra, membre de

la Institució de les Lletres Catalanes (1938), entre moltes altres coses.

Per aquesta trajectòria, precisament, podem entendre que Capdevila, allunyat de «l'acadèmia», no s'hagués dedicat a bastir i a enllestir una obra formalment arrodonida. Es

>> Capdevila a Cali, Colòmbia, on va viure exiliat molts anys abans de tornar a Banyoles.

>> Josep Maria Capdevila a Calí, a principis dels anys seixanta.

dedicà, fonamentalment, a escriure articles sobre literatura, filosofia i política. N'escriví centenars. I és a través de l'assaig que trobà les maneres d'expressar a un gran públic lector certes meditacions ocasionades per la realitat concreta. A l'hora de llegir els articles, però, hauríem de tenir present l'observació juvenil d'un noi que, malgrat mostrar deler per la lectura de les obres de Frederic Mistral, Joan Maragall, Dant o Goethe, ja reconeixia que «la vida se'm descorreix per sobre de qualsevol llibre com el material de recerca bàsic del meu pensament». I, també, el que comentà en una lletra que adreçà a Josep Maria de Garganta, el 3 de maig de 1912, a propòsit d'una observació que li havia fet l'escultor Josep Clarà sobre la incidència de la llum en l'escultura i en l'arquitectura gòtica: l'obsessió de voler escriure de la mateixa manera, és a dir, amb llum. L'afirmació pot resultar exagerada, però possiblement va ser a Olot on Capdevila alimentà, en sentit propi, la seva vocació d'artista, vocació que expressà i feu rajar a través de la seva ploma, malgrat que es dedicà, això sí, a la crítica literària i a la filosofia. Amb tot, en una petita obra intitolada *Com s'ha d'escriure una carta en català*, de l'any 1927, Capdevila lloava la retòrica francesa que, ja des d'Horaci, van seguir Boileau i La Bruyère, Fénelon i Voltaire o Buffon i Joubert. En una lletra que Pla li dirigí el 12 de

març de 1970, li reconeixia: «em penso que la vostra escriptura està més immunitzada de noucentisme perquè heu estat format per la força d'Olot, Mistral i la tradició dels antics».

Sigui com sigui, Capdevila va dur a terme una pacient recerca dels propis mitjans expressius amb la finalitat de mostrar la simplicitat interna de les coses, sense evitar-ne les complexitats, a través d'una particular relació entre el fons i la forma. En el bon estil, ens diu: «la paraula sembla esvair-se, cedint el seu lloc propi a la bellesa i a la veritat», i això és precisament el que procurà. Capdevila modelà conscientment la filosofia a través de l'assaig. Segurament considerà que era la millor manera d'expressar, en la línia equilibrada d'un raonament, allò que el seu dilecte aforista francès també havia valorat de la filosofia: «La veritable metafísica, diu sempre Joubert, no consisteix a tornar abstracte allò que és sensible, sinó a tornar sensible allò que és abstracte, aparent allò que és ocult, imaginable, si es pot, allò que no és sinó intel·ligible, intel·ligible, en fi, allò que és esvanívol per l'atenció».

Els «assajos» de Capdevila contenen l'expressió més genuïna del seu pensament, que parteix d'una fugaç però fonamentada anàlisi de principis, en quasi tots els ordres, que ens ajuden a entendre i a explicar-nos millor les produccions culturals.

L'artista davant l'obra

A banda de les fines i incisives reflexions de caràcter antropològic i moral, que podem llegir en articles i assaigs de Capdevila, a partir de l'any 1920, també hem de ressaltar el valor de les seves idees estètiques, que explorà, sobretot, des de la crítica literària.

No és anecdòtic el fet que Capdevila, quan era un vailet, sortís a pintar pels afores d'Olot amb l'avi Berga, que més tard fos amic de Francesc Vayreda i Josep Clarà, que durant l'època universitària a Barcelona seguís les passes dels artistes que es formaren a l'Acadèmia Galí o que, amb els artistes Ignasi Mallol i Joan Rebull, acabés fundant, l'any 1934, el Taller-Escola d'Art de Tarragona. A l'hora de parlar de les idees estètiques de Capdevila, hem de tenir ben presents aquestes experiències. Segurament per això, els seus assaigs ens condueixen amb naturalitat per la visió del crític, que es mostra atenta als processos *comprensiu* i *productiu* de l'obra d'art, els quals acaben confluint en un mateix propòsit: la *contemplació* de la bellesa. És a dir, mostren interès per com l'artista se situa davant la seva obra. Altrament, no bandejà l'anàlisi dels principis ideològics i filosòfics que

>> Josep Maria Capdevila poc abans de la Guerra Civil.

>> Capdevila a la universitat de Popayán, on va ser professor de literatura i filosofia mentre va estar exiliat a Colòmbia.

guien la mirada i a partir dels quals pot dirigir l'atenció sobre qualsevol obra d'art en general, bé sigui literària, bé sigui de les anomenades *belles arts*, bé sigui científica o, fins i tot, la mateixa obra de la naturalesa.

És per tot això que, dels diferents enfocaments estètics del seu temps, Joan Cuscó assenyala, en un treball sobre Francesc Mirabent, que els estudis de Capdevila «haurien d'haver-se consolidat en un llibre de la bellesa complementari al de Mirabent, en el qual la bellesa és vista des de la perspectiva de la teoria de les arts». I, en la mateixa línia, afirma encertadament, establint confluències amb la manera d'entendre la reflexió artística de Gerard Vilar i citant Salvador Espriu: «és que Capdevila vol ser *amic de l'art* i això vol dir no pas quedar-se en una reflexió des de la filosofia (enraonada sobre l'art), sinó *pensar amb l'art*». En el Simposi Trias, Cuscó va intitular molt pertinentment la seva comunicació sobre Capdevila «Pensar l'art i des de l'art».

Compromís polític

A través dels seus assaigs polítics i so-

cials, assistim a un dels capítols més fecunds de la filosofia de Capdevila, i també ens trobem davant d'un exemple personal de radical conseqüència ideològica, que l'acabà conduint a la dimissió del diari *El Matí* (1934) i al forçat exili a Colòmbia (1939).

Capdevila reflexionà sobre la realitat política i social més immediata. En una sèrie d'articles intitolats «Principis de la civilització», de l'any 1931, ens diu que evità de partir de l'imaginari «home primitiu» de Hobbes i de Locke, i de «el bon salvatge» de Rousseau, per centrar-se en «l'home històric i [el] ciutadà del carrer, que podíem conèixer sense hipòtesis boiroses». Mogut, doncs, per aquest «principi de realitat», es posà al càrrec del tractament de les qüestions polítiques i socials que sortien diàriament al rotatiu *El Matí*, que fundà el 1929 i que dirigí entre els anys 1929 i 1934. Capdevila expressà diverses vegades que el nucli del pensament que orientà la ideologia d'aquests primers anys de vida del diari es podia cercar en els articles «Principis de teoria política» (1927) i en la sèrie «Principis de la civilització» (1931), el contingut dels

quals s'amplien i es complementen amb d'altres, com ara amb «Lletres sobre el principi d'autoritat» (1930), «El principi igualitari i sindicalisme» (1932) o, amb el precedent, «Per la tolerància» (1923). De totes maneres, un estudi exhaustiu comportaria repasar el miler d'articles que encara amplien aquests anteriors, i que abracen aspectes tan diversos com ara l'ideari periodístic, la política internacional, el catalanisme polític, el món obrer i el sindicalisme, el pensament social i polític o el pensament econòmic. És, precisament, el que ha iniciat el meu germà, Josep Cortada: està classificant aquest material documental ingent i proposa una primera lectura orientativa dels escrits.

En el Simposi Trias, Josep Cortada, ens recordava que l'obra política i social de Capdevila, coincidint en molts aspectes amb l'humanisme integral de Jacques Maritain o amb el personalisme d'Emmanuel Mounier, és anterior en el temps a l'obra d'aquests filòsofs. Així, acabava dient: «és per tot això que, a partir d'aquí, puguem referir la persona de Josep Maria Capdevila com a exponent del *pensament*

>> Josep Maria Capdevila i Josep Maria Casacuberta a la Clínica Salus Infirmorum de Banyoles, a principis dels anys setanta.

humanista cristià a Catalunya durant el primer terç del segle xx».

Una mostra de la conseqüència dels principis ideològics de Capdevila i, sobretot, de valentia, l'observem si llegim l'article que publicà en castellà a *La Vanguardia*, el 5 de novembre de 1938, a propòsit del «Glosario de los 13 fines de guerra». En aquest, s'atreví a preguntar-se: «¿Quién no ve el abuso de aquellos obispos, cardenales y jesuitas fascistas que, en nombre de la Iglesia, colaboraron con la sublevación militar y ayudaron a promover la guerra civil en España, llegando su osadía a llamarla una guerra santa, tolerando que a su sombra, en nombre de Cristo, se bombardeen ciudades abiertas, muriendo en ella centenares de hombres, mujeres y viejos?». L'exili va ser, doncs, inevitable.

Altrament, Capdevila defensà sense excuses el dret a l'autodeterminació dels pobles com un dret natural i, segurament, pel temps que li tocà viure i per les experiències que visqué, en alguns aspectes semblants a les d'avui, no n'amagà les dificultats de l'exercici real. No volem acabar, en aquest sentit, sense reproduir un

«pensament» inèdit, que el nostre autor escriví entre l'any 1937 i el 1938, el qual ens transmet la fuetada d'uns temps que semblen retornar: «quan Catalunya sigui lliure hauran de passar dues generacions per a què els catalans siguin lliures. I aquestes dues generacions a més de tenir l'enemic a dintre, en la seva pròpia falta d'esperit, el tindrem a fora, en la inconformitat dels que avui ens dominen, que espíaran qualsevol moment de feblesa; i hauran de passar la vida amb les armes a la mà per a poder donar una pàtria amb sòlida independència a la generació que els seguirà. Fins aleshores no es podran jutjar els nostres fets, perquè fins aleshores no se'n coneixerà el resultat. Els elogis i les censures que avui es facin no tenen cap valor. Avui es poden comentar els nostres procediments. Res més! Cal comptar que els procediments no són la fi. Que és l'únic que ens interessa».

Estem convençuts que l'edició d'una selecció dels escrits de Josep Maria Capdevila que prepara la «Col·lecció Josep Pla» ens ajudarà a recordar, innegablement, aquest nom de la filosofia catalana.

>> Capdevila, poc abans de retornar a Catalunya.